

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ
(ДО 27-Ї РІЧНИЦІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ)**

27 червня 2023 р.

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**Актуальні питання становлення та розвитку сучасного
конституціоналізму в Україні
(до 27-ї річниці Конституції України)**

27 червня 2023 р.

ОДЕСА- 2023

УДК 351.74:340.1

П43

Рекомендовано до друку кафедрою конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 13 від 14 червня 2023 року)

Упорядник:

Львова Єлизавета Олегівна, професор кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Редколегія:

Корнієнко Максим Вікторович, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук професор;

Матвєєва Лілія Георгіївна, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Юрченко Микола Миколайович, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки О Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

- П43 Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України) Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 27 червня 2023 р. / упорядник Є.О.Львова, Редакційна колегія М.В. Корнієнко, М.М. Юрченко – Одеса, ОДУВС, 2023. – 220 с.

Збірник містить матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні» (до 27-ї річниці Конституції України, Одеса, 27 червня 2023 р.).

Збірник може бути використаний перемінним складом юридичних закладів освіти, науковцями, практичними працівниками.

© ОДУВС, 2023

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ПО
ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

ЮРЧЕНКО М.М., ГАВРИЛЮК А.В.209

**БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ
ЦІННОСТЕЙ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

ЯБЛОНОВСЬКА А.А.212

**ПРАВОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ:
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ**

ЯНЧУК Н.Д.215

ПРАВОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Янчук Наталія Дмитрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Перебудова сучасної конституційної дійсності в Україні виводить на передній план проблематику вітчизняного конституціоналізму як рушійну силу сучасного конституційного права, основної парадигми конституційної практики, критерію конституційності діяльності суб'єктів права. Враховуючи те, що в сучасних умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави зростає значення цієї галузі права, а також науки конституційного права, яка у свою чергу також розвивається, збагачуючись новими категоріями, одним з центральних понять у категоріальному апараті сучасної науки конституційного права є «конституціоналізм» [6].

Незважаючи на важливість та актуальність даного питання, доктрина і практика конституціоналізму в сучасній вітчизняній

науковій думці стали предметом дослідження порівняно нещодавно. В той час як в зарубіжній доктрині це явище правової дійсності активно досліджується, «відтак належить якнайшвидше виправляти ситуацію, адже конституційне право є первинною, фундаментальною галуззю права, відіграє системоутворюючу роль в правовій системі України, тому від системності конституційного законодавства безпосередньо залежить якість всіх інших галузей законодавства» [9, с. 60].

У науці конституційного права проблемі конституціоналізму присвячено безліч наукових публікацій учених, таких як: Ю. Барабаш, О. Батанов, Д. Белов, О. Бориславська, О. Васильченко, В. Колісник, А. Крусян, П. Любченко, І. Магновський, Р. Макасова, О. Марцеляк, Н. Мішина, М. Орзіх, В. Погорілко, В. Речицький, М. Савчин, О. Скрипнюк, І. Сліденко, Т. Слінько, О. Совгіря, П. Стецюк, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та ін.

Мета дослідження є осмислення поняття «конституціоналізму» як центральної категорії конституційного права. Попри доволі тривалу історію дослідження конституціоналізму, його поняття й досі як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі інтерпретують по-різному. Найпоширенішим є класичне визначення конституціоналізму як теорії й практики обмеження державної влади (державного правління) в інтересах громадського спокою (громадянського суспільства), захисту прав і свобод людини від державного свавілля [3, с. 76]. Проте є й інші, ширші підходи до інтерпретації поняття конституціоналізму. Зупинимось детально на їхньому розгляді.

Конституція України є продуктом й одночасно стрижнем розвитку такого складного політико-правового феномена, як «конституціоналізм». Зміст цієї категорії опосередковує роль і місце Конституції України в правовій системі, суспільстві та державі, засвідчує її верховенство в регулюванні суспільних відносин.

Про походження поняття конституціоналізму говорив Гарольд Джон Берман, який наголошував на тому, що термін «конституціоналізм» був введений наприкінці XVIII – на початку XIX століття для позначення американської доктрини верховенства конституції над звичайними законами. Термін «конституціоналізм» походить від латинського слова *constitutio* – конституція, що, своєю чергою, етимологічно пов'язане з латинським словом *constituere*, що в перекладі українською мовою буквально означає «встановлювати» («встановити»).

Щодо сутності та змісту категорії «конституціоналізм», правознавці висловлюють різні точки зору. Зокрема, С. Речицький

пише, що враховуючи факт винайдення США першої й донині діючої конституції, «... конституціоналізм можна вважати правовим американізмом» [7, с. 376]. При цьому, вчений вважає, що сенсом органічного конституціоналізму є «... свобода і ринок», які вражають сучасників до сьогодні.

В. Речицький також наголошує на відсутності європейських стандартів конституціоналізму; можна стверджувати лише про «європейський рівень конституціоналізму» [7, с. 378]. Відомий мислитель Фридрих фон Хайек у своїй роботі «Конституція свободи» (1960 р.) писав щодо сутності конституціоналізму в ліберальному суспільстві наступне: «Конституціоналізм означає, що вся влада ґрунтується на розумінні – вона буде здійснюватися відповідно з загальноприйнятими принципами, а люди, яким надана влада, обрані тому, що, як вважається, саме вони будуть робити те, що є правильним, а не для того, щоб усе, що вони зроблять, вважалось правильним. Він заснований врешті на розумінні, що влада за своєю сутністю – не фізичний факт, а стан розумів, який змушує людей підкорюватися» [8, с. 237]. В інтерпретації І. Словської, конституціоналізм – це політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль Конституції України в правовій системі, суспільстві й державі, що знаходять вияв у її верховенстві й характерові впливу на суспільні відносини [4, с. 164].

Аналізуючи поняття конституціоналізму, французький політолог та правознавець Жан-Люка Шабо відмічає, що конституціоналізм представляє собою теорію пояснювального характеру з ідеологічною спрямованістю, тобто мова йде про течію, що виходить за межі юридичної термінології та політичних реалій, що приховуються за нею з тим, щоб намагатися наділити певний тип конституції якостями, які перевершують його потенціал [10, с. 92].

Більш розгорнуте визначення досліджуваної нами категорії надає М. Коцюбра: «конституціоналізм – це не просто набір певних, навіть демократичних за своїм змістом ідей, утілених у текстах конституцій, тим паче, коли їхньою метою є створення видимості демократичності держави (ширми, зовнішнього фасаду), а й реальна політична ідеологія держави. Конституціоналізм – це також конституційна практика, яка значною мірою залежить як від справжніх намірів і волі владарюючих, так і від історичних політичних і правових традицій, рівня культури й ментальності народу, розвинутості державних і правових інститутів та інших чинників, про що йтиметься далі» [2, с. 13].

На думку Р. Благути, конституціоналізм – це багатовимірне явище державного та суспільно-політичного життя, яке на різних етапах розвитку конституційної державності набувало різних форм і наповнювалося різним змістом, яке пов'язане з формулюванням конституційних ідей і принципів, становленням конституційних традицій та формуванням конституційних доктрин, створенням конституційних проєктів, прийняттям конституцій і внесенням до них змін [1, с. 3].

Огляд основних підходів до тлумачення поняття «конституціоналізм» дає підстави стверджувати, що у юридичній доктрині відсутній єдиний підхід до трактування даного поняття. Багатоаспектність поняття «конституціоналізм» дає підстави охарактеризувати його з різних сторін: теоретичної, практичної, організаційної та нормативної. На думку П. Стецюка, це «складне, багатопланове й багаторівневе явище його можна інтерпретувати по-різному: як політико-правову ідеологію, як суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію цієї ідеології; як практику регулювання суспільних відносин тощо» [5, с. 61].

Проте жодна з таких інтерпретацій не спроможна дати цілісне уявлення про конституціоналізм як феномен. Тому за всієї важливості коротких операційних визначень (наприклад, як наведене вище класичне), що характеризують сутність конституціоналізму, для повного розкриття його змісту доцільно використовувати не дефініції (тим паче з претензією на універсальність), а характеристику конституціоналізму через його основні ознаки – елементи [2, с. 21].

Безумовно, поняття конституціоналізму надзвичайно складне, комплексне, багатоаспектне, яке навряд чи можна повністю охопити однією дефініцією. Представники американської правової школи виходять з того, що будь-яке визначення є предметом критики з боку науковців, а тому, на їхню думку, немає сенсу витрачати час та зусилля на шліфування поняття або ж пошук ідеального визначення. Ми виходимо з того, що в суперечці народжується істина, і подальший науковий пошук сприятиме не лише розвитку науки конституційного права, але й формуванню сталих засад конституціоналізму.

Література

1. Благута Р. І. Конституціоналізм як багатоаспектне явище державно-правового та суспільного розвитку. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики* : матеріали наук. семінару (21 червня 2019 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 3-7.

2. Козюбра М.І. Конституціоналізм, конституція, конституційне право та їхні взаємозв'язки: загальна характеристика. Конституційне право: підручник / В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич та ін.; за заг. ред.. М.І. Козюбри. Київ: ВАІТЕ, 2021. Розділ. 1. С. 12-94.
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
4. Словська І.Є. Український конституціоналізм: сутнісна та структурна характеристики. Наукові праці НУ «ЮОА». Одеса: Фенікс, 2014. Т. 14. С. 164-167.
5. Стецюк П. Основи теорії конституції і конституціоналізму. Львів: Астролабія, 2003. 232 с.
6. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наукового семінару (19 червня 2020 р.) / упоряд. Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС. 2020. 397 с. URL : <https://ccu.gov.ua/library/suchasnyy-konstytucionalizm-problemyteoriyi-ta-praktyky-2020>
7. Речицкий В. Политический предмет конституции. Київ: Дух і Літера, 2012. 728 с. (14)
8. Хайек Ф. Хайек Ф. А. фон. Конституция свободы / пер. с англ. К., 2018. 528 с. (29)
9. Шачковська Л.С., Цимбал В.О. Проблеми українського конституціоналізму на сучасному розвитку держави. Право і державне управління. 2022. № 2. С. 59-65.
10. Chabot J.L. Introduction a la politigue. Paris, 1991. P. 90-97.